

Gerōn

Tijdschrift over
ouder worden
& samenleving

Interview met Arie Groenevelt

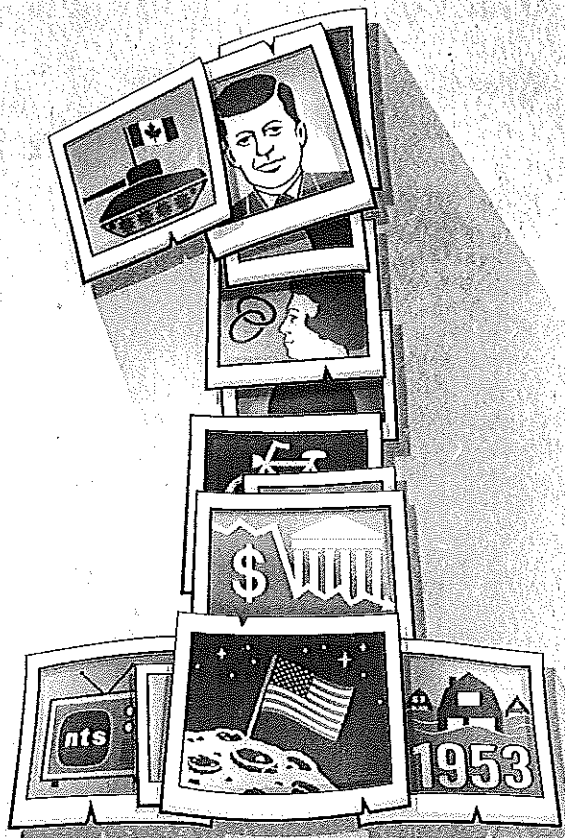
- Jan Willem van de Maat & Arie Stolk

De betekenis van de sixties voor de babyboom- generatie

- Bart van Heerikhuizen

De waarde van herinneringen

- Elena Bendien

Participatie van oudere gedetineerden aan hulp- en dienstverlening

DORIEN BROSENS & LIESBETH DE DONDER

De vergrijzing zet zich niet enkel door in de 'vrije' samenleving, ook gevangenis worden geconfronteerd met een groeiende groep ouderen. In Vlaanderen heeft elke gedetineerde recht op maatschappelijke hulp- en dienstverlening, waaronder onderwijscursussen, sportactiviteiten en socio-culturele vormingsactiviteiten. Er zijn echter slechts weinig gegevens over de participatie van ouderen aan deze activiteiten. Dit artikel zoekt daarom in op verschillende leeftijdsgroepen en de mate van participatie aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten.

Hulp- en dienstverlening binnen de gevangenis muren

Opsluiting in een gevangenis is onlosmakelijk verbonden met het verlies van vrijheid. Verschillende onderzoeken tonen nochtans aan dat ondanks de vrijheidsberoving het van essentieel belang is dat de waardigheid van gedetineerden gerespecteerd wordt en dat ze niet alle burgerrechten verliezen en een zekere mate van autonomie en beslissingsrecht behouden. Het behouden van autonomie en het maken van doordachte keuzes kunnen zich onder meer vertalen in de beslissing om al dan niet deel te nemen aan activiteiten binnen de gevangenis muren. Gedetineerden hebben in Vlaanderen recht op een integrale en kwaliteitsvolle hulp- en dienstverlening die zich uitstrekt over zes domeinen: arbeid, cultuur, educatie, gezondheid, sport en welzijn (Vlaamse Overheid, 2013). De aangeboden hulp- en dienstverlening verschilt van gevangenis tot gevangenis, maar binnen de muren van één gevangenis is het aanbod meestal hetzelfde voor alle gedetineerden, ongeacht hun leeftijd. Niet onbelangrijk hierbij is dat de meerder-

heid van de gedetineerdenpopulatie jonger is dan 35 jaar en dat de activiteiten vaak afgestemd zijn op hun noden en behoeften. Dit roept de vraag op in welke mate oudere gedetineerden aansluiting vinden bij het aanbod.

Onderzoek in de gevangenis van Antwerpen

Om inzicht te krijgen in wie (niet) bereikt wordt door het hulp- en dienstverleningsaanbod, alsook welke motieven en barrières ertoe bijdragen dat gedetineerden wel of niet participeren, hebben we een onderzoek opgezet in de gevangenis van Antwerpen. Het belangrijkste doel van dit onderzoek is om hulp- en dienstverleners van deze gevangenis te ondersteunen bij de ontwikkeling van het hulp- en dienstverleningsaanbod. In totaal zijn 486 gedetineerden (zowel mannen als vrouwen) bevraagd, wat neerkomt op een responsgraad van 74%.

In de Antwerpse gevangenis is er voor alle leeftijdsgroepen eenzelfde aanbod aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten. Het geheel van activiteiten bestaat uit begeleide sport-

activiteiten, diëtetra...
wijscursu...
taligen, o...
en socio...
zijn vier...
interactie...
thema, bij...
nis, sociale...
agressiem...
offers, her...
de muren...
worden ind...
een detent...
Dienst voor...
opleiding (V...
begeleidt ge...
werk (inform...
tures) of ori...
ding. Daan...
groepsaanb...
opmaken van...
citatie tips en...
ningen. Daan...
therapeutische...
medewerker...
ke Gezondhe...

Ouderen en dienstverlening

Voor het eerst in gevangenis werd groeiende ou...

Tabel 1. Part...

VDAB

Sportactivite...

Onderwijs

Geestelijke ge...

Socio-culture...

* Significant ver...

activiteiten (waaronder fitness, volleybal, conditietraining, zumba, en dergelijke), onderwijscursussen (zoals Nederlands voor anders-taligen, computerlessen en handverzorging) en socio-culturele vormingscursussen. Dit zijn vier- tot zeven-daagse vormingen waarin interactief gewerkt wordt rond een specifiek thema, bijvoorbeeld het leven in de gevangenis, sociale en communicatieve vaardigheden, agressie-management, eigen feiten en slachtoffers, het sociaal netwerk binnen en buiten de muren of hun ouderschap. Aanvullend worden individuele gesprekken gevoerd door een detentieconsulent vanuit de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB). Deze detentieconsulent begeleidt gedetineerden in de zoektocht naar werk (informatie geven over bestaande vacatures) of oriënteert hen naar een beroepsopleiding. Daarnaast wordt vanuit VDAB een groepsaanbod geboden, gericht op het leren opmaken van een CV, het krijgen van sollicitatietips en oriëntatie- en assessmentstrainingen. Daarenboven worden vertrouwelijke therapeutische gesprekken geboden met een medewerker van een Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg.

Ouderen en participatie aan hulp- en dienstverlening

Voor het eerst in de geschiedenis worden gevangenen wereldwijd geconfronteerd met een groeiende ouderenpopulatie (Mann, 2012).

Oudere gedetineerden worden echter beschouwd als een 'vergeten' groep binnen het correctionele systeem (Stojkovic, 2007). Officiële cijfers over het aantal oudere gedetineerden dat momenteel verblijft in één van de Belgische gevangenissen zijn dan ook moeilijk te vinden. Uit ons onderzoek blijkt dat de gedetineerdenpopulatie in de gevangenis van Antwerpen (zeer) jong is. 28,8% is tussen 18 en 25 jaar oud, 33,8% tussen 26 en 35 jaar, 30,2% tussen 36 en 50 jaar en 7,2% is ouder dan 50 jaar. De vijftigplussers hebben in vergelijking met de jongere leeftijdscategorieën vaker de Belgische nationaliteit en een betere kennis van de Nederlandse taal.

Internationaal onderzoek heeft meermaals de positieve effecten van participatie aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten aangetoond, zoals een vermindering van de kans op recidive (Kim & Clark, 2013) en een versterking van het gevoel van eigenwaarde (Coyle, 2009). In vorig onderzoek wordt echter minder aandacht besteed aan wie nu eigenlijk wel of niet deelneemt. Wanneer we de mate van participatie over de verschillende hulp- en dienstverleningsactiviteiten bekijken in functie van leeftijd, merken we nochtans een aantal verschillen. Ouderen participeren minder dan jongeren. Slechts 15,2% van alle vijftigplussers neemt deel aan twee of meerdere activiteiten, bij jongeren is dit 40%. Omgekeerd geldt de vaststelling dat oudere gedetineerden vaker aan één of geen enkele activiteit deelnemen.

Tabel 1. Participatie aan verschillende vormen van hulp- en dienstverlening i.f.v. leeftijd (%)

	18-25 jaar	26-35 jaar	36-50 jaar	50+	Totaal
VDAB	51,2*	50,0*	39,0*	22,2*	45,1
Sportactiviteiten	53,3*	39,9*	32,6*	30,0*	40,5
Onderwijs	20,9*	34,0*	32,1*	27,3*	29,0
Geestelijke gezondheidszorg	21,5*	12,2*	17,5*	32,1*	18,0
Socio-culturele vormingscursussen	7,7	7,4	14,7	12,0	10,1

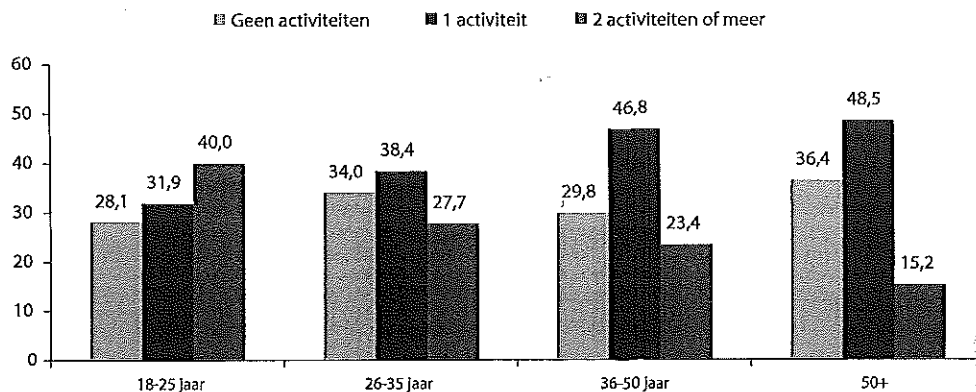
* Significant verschil $p < .05$

Tegelijk stellen we ook vast dat leeftijd bepalend is voor het soort aanbod dat men volgt. Ouderen nemen, in vergelijking met de andere leeftijdscategorieën, minder deel aan sportactiviteiten en activiteiten van de VDAB. Deze twee domeinen bereiken voornamelijk jongvolwassenen. Wanneer we kijken naar onderwijs, is het opvallend dat er een ondervertegenwoordiging is van de jonge gevangenispopulatie. De leeftijdsgroep 18-25 jarigen neemt het minst vaak deel aan onderwijs in de gevangenis. Ook de vijftigplussers nemen minder deel dan volwassenen tussen 26 en 50 jaar, maar wel vaker dan jongeren. Oudere gedetineerden (32,1%) richten zich voornamelijk tot de geestelijke gezondheidszorg. De jongere leeftijdsklassen (respectievelijk 21,5%, 12,2% en 17,5%) doen hier in mindere mate een beroep op. Er zijn ook verschillen in de onderwerpen waarover jongere en oudere gedetineerden willen spreken met de medewerkers van de geestelijke gezondheidszorg. Ouderen willen liever praten over de gepleegde feiten en de diagnose die ze kregen van de psychiater, terwijl jongeren eerder een gesprek wensen over agressie.

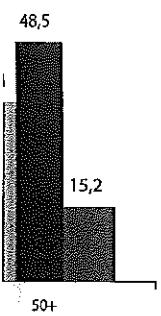
Ouderen nemen minder deel

Naast inzicht hebben in welke leeftijdsgroepen al dan niet deelnemen aan de verschillende vormen van hulp- en dienstverlening, is het ook belangrijk te weten wat de redenen zijn die ertoe bijdragen dat gedetineerden deelnemen, of juist welke barrières participa-

tie verhinderen. Ook hierin blijkt leeftijd een belangrijke rol te spelen. We tonen dit aan de hand van enkele voorbeelden. Ouderen geven in vergelijking met jongeren minder vaak aan dat ze onderwijs volgen omwille van persoonlijke redenen, zoals het behalen van een diploma of om plannen te maken voor de toekomst. Op vlak van sport vertellen oudere gedetineerden vaker dat ze niet deelnemen omwille van sociale redenen, zoals schrik hebben voor gevechten en niet willen concurreren met jongere medegedetineerden. Het is echter betreurenswaardig dat oudere gedetineerden minder sporten want internationaal onderzoek heeft aangetoond dat sporten aan aantal positieve effecten heeft op gedetineerden. Het zorgt voor een verbeterde fysieke en mentale gezondheid, het biedt een uitlaatklep voor stress en angst, het versterkt het zelfvertrouwen en het zorgt voor minder conflicten binnen de gevangensmuren. Een mogelijkheid om ouderen toch te laten sporten (indien zij dat wensen) zou zijn om aparte bewegingsactiviteiten te organiseren die aangepast zijn aan hun noden en behoeften. Ook aan de activiteiten van de VDAB nemen ouderen in mindere mate deel en dit omdat ze liever naar de wandeling of de viering van hun geloof gaan, niet meer mogen werken omwille van ziekte of invaliditeit of omdat ze niet van de sfeer houden. De kans dat zij na hun vrijlating nog tewerkgesteld zullen worden, is kleiner omwille van een dubbel achtergestelde positie:

ijkt leeftijd een
nen dit aan de
Ouderen geven
inder vaak aan
e van persoon-
alen van een
en voor de toe-
rtellen oudere
iet deelnemen
als schrik heb-
illen concurre-
eerden. Het is
oudere gedeti-
-internationaal
lat sporten aan
op gedetineer-
erde fysieke en
een uitlaatklep
rkt het zelfver-
nder conflicten
Een mogelijk-
sporten (indien
arte bewegings-
aangepast zijn
1. Ook aan de
nen ouderen in
at ze liever naar
van hun geloof
en omwille van
ze niet van de
a hun vrijlating
den, is kleiner
gestelde positie:

Meer informatie over het onderzoeksrapport 'Hulp- en dienstverlening gevangenis Antwerpen: Een onderzoek naar de behoeften van gedetineerden'

Dit onderzoeksrapport biedt inzicht in participatie aan hulp- en dienstverleningsactiviteiten in de gevangenis van Antwerpen. Per domein wordt een duidelijk overzicht gegeven van de beïnvloedende factoren zoals leeftijd, nationaliteit, scholingsgraad, beheersing van de Nederlandse taal, verblijfsduur in de gevangenis, gemoedstoestand, e.d.

Brosens, D., De Donder, L., & Verté, D. (2013). *Hulp- en dienstverlening gevangenis Antwerpen: Een onderzoek naar de behoeften van gedetineerden*. Brussel: Digitale Drukkerij BZ-AFM.

Te downloaden op http://www.vwv.vlaanderen.be/vwv/welzijnensamenleving/hulpaangedetineerden/publicaties/Documents/db_onderzoeksrapport_behoefteonderzoek_gevangenis_antwerpen.pdf

én ex-gedetineerd, én ouder. De vraag kan gesteld worden of het domein arbeid daarom niet moet inzetten op oudere gedetineerden? Dat zou echter net een reden kunnen zijn om hier specifiek programma's rond te ontwikkelen. Om hun participatiemogelijkheden aan andere activiteiten te vergroten, kan getoetst worden in welke activiteiten ouderen bijvoorbeeld wel geïnteresseerd zijn en kan het aanbod afgestemd worden op hun wensen en noden.

Literatuur

Coyle, A. (2009). *A human rights approach to prison management: handbook for prison staff*. London: International Centre for Prison Studies.

Kim, R. H., & Clark, D. (2013). The effect of prison-based college education programs on recidivism: Propensity Score Matching approach. *Journal of Criminal Justice*, 41(3), 196-204.

Mann, D. N. (2012). *Doing Harder Time?: The Experiences of an Ageing Male Prison Population in England and Wales*. UK: Ashgate Publishing.

Stojkovic, S. (2007). Elderly Prisoners: A Growing and Forgotten Group Within Correctional Systems Vulnerable to Elder Abuse. *Journal of Elder Abuse & Neglect*, 19(3-4), 97-117.

Vlaamse Overheid. (2013). *DECREET betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden* (pp. 22457-22462). Belgisch Staatsblad. Geraadpleegd op 4 maart 2013 op http://www.ejustice.just.fgov.be/mopdf/2013/04/11_1.pdf#Page41

Over de auteurs

Dorien Brosens werkt sinds 2011 aan een doctoraat over participatie van gedetineerden aan hulp- en dienstverlening. Haar interesses gaan voornamelijk uit naar het voeren van participatief onderzoek en het verkrijgen van inzicht in kwetsbare groepen.

Liesbeth De Donder is als professor verbonden aan de vakgroep Educatiewetenschappen en is één van de stuwende krachten achter de ouderenbehoefteonderzoeken (Belgian Ageing Studies). Haar interesses gaan uit naar de participatieve onderzoeksmethodologie, sociale participatie en inclusie van kwetsbare groepen en ouderen(mis)behandeling.